

ΤΑ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ¹

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1826—1829

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΥΑΡΟΥ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΒΑΡΩΝΟΥ ΑΪΔΕΚ

Μετ' οὐ πολὺ δὲ κατέστην οἰκεῖος τοῦ ταγματάρχου Πρόκες, ὃν ἐγνώρισα ἐπὶ τῆς Ἐνυοῦς, ἔνθα ἐξετέλει καθήκοντα ἐπιτελάρχου καὶ πράκτορος τῶν πολιτικῶν ζητημάτων, ἀνδρὸς ἀξιαγάστου καὶ λίαν πεπαιδευμένου, θετοῦ υἱοῦ τοῦ ἐν Αύστριᾳ πολὺ καταδιωχθέντος καθηγητοῦ Σνέλλερ καὶ ἀκολούθου τοῦ προώρως ἀποθανόντος δουκὸς τοῦ Ράιχστατ. Καὶ ὁ Φαβιέρος ἥλθε μετὰ μέρους τῶν τακτικῶν του εἰς τὰ περὶ τὸ Ναύπλιον, διόπου προσεκλήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκεῖ ὁρούραν, τοῦθ' ὅπερ ἐναυάγησε τῇ ἀντιστάσει τῶν αὐτόθι πολλῶν ὄπλαργηγῶν. Ἀπὸ πολλοῦ δὲ προσεδόκων νὰ γνωρίσω τὸν ἀληθῆ καὶ γενναῖον τοῦτον φιλελληνα Γάλλον. Ηλατὺ πρόσωπον μετὰ ζωηρῶν ὄφθαλμῶν καὶ σιμῆς ἀνόσης, εὐρὺ μέτωπον μετὰ μεγάλης φαλάκρας, πυκνὸς καστανόχρους μύσταξ, παχέα χεῖλη μετὰ στρογγύλου πώγωνος καὶ στιβαροῦ αὐχένος καὶ τέλος ἀνάστημα ἀνώτερον τοῦ μετρίου, τοιοῦτο ἦτο περίπου τὸ ἔξωτερικὸν τοῦ Φαβιέρου. Δὲν ἐνεποίει μὲν ἀκριβῶς ἔκτακτον αἰσθησιν ἐν τῇ κοινοτάτῃ, ρύπαρχη πως παλληκαρικῆ στολῆ του, ἀλλ' ἡ εὔθυμος αὐτοῦ φύσις ἐπιτεινομένη ὑπὸ τῆς ἡχηρᾶς φωνῆς του προσείλκυε τὴν συμπάθειάν μου, καὶ παρ' ὅλην τὴν διάφορον γγώμην ἡμῶν περὶ πολλῶν πραγμάτων συνεφωνήσαμεν ἐντὸς ὅλιγου καὶ ἐμερίμνησα περὶ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ δύσον μοὶ ἦτο δυνατόν.

Γενναῖος καὶ δραστηριώτατος ὡν ἀπεπειράθη πολλῶν ἐπιχειρήσεων μετὰ τῶν ἔτι ἀφρυδιστῶν τακτικῶν του, αἵτινες λήζασαι ὡς ἐπὶ τὸ

1 Συνέχεια: ἴδε σελ. 184.

πλειστον ἀτυχῶς ἔβλαψαν πολὺ τὴν περὶ τακτικῆς ὑπηρεσίας γνώμην τῶν Ἑλλήνων, ἐκτιμώντων τὴν ἀξίαν αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ μὴ ἀναλογούμενων ὅτι πᾶσα διάταξις χρήζει ἀναλόγου χρόνου καὶ φροντίδος ἵνα ὠριμάσῃ.

Μετὰ τοῦ Φαβιέρου, Προκειται καὶ ἐνὸς στρατιωτικοῦ ὑπαλλήλου τοῦ πλαίσιου Veneto, οὗτον τὸ ὄνομα μὲ διαφεύγει, ἐξεδράμουεν τῇ 24 Ιουνίου (v.) 1827 εἰς Μυκήνας, ὅπως ἐπισκεψθῶμεν τὴν κατηρειπωρένην ἀκρόπολιν τῆς πόλεως ταύτης καὶ τὸν καλούμενον τάφον τοῦ Ἀγαμέμνονος· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰθρακήμη Πασσᾶς περιήρχετο ἐτι τὸ φάντασμα τὴν χώραν, τῇ διαταγῇ τοῦ Φαβιέρου συνάδευσεν ἡμᾶς ὑπὸ τὸν Πορτογάλον φιλέλληνα Ἀλμέιδαν ἀπόσπασμα ἴππικοῦ τακτικοῦ, οὐδὲν ἄλλως κοινὸν ἔχοντος πρὸς τὴν τάξιν πλὴν τοῦ ὄνοματος.

Κατὰ τὴν πάροδον ἀνήλθουμεν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Τύρυνθος, ἥτις ἀντέγει μετὰ τῶν κυκλωπείων αὐτῆς τειχῶν ἥδη ἀπὸ δισχιλίων ἑτῶν καὶ δύναται ἐτι νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ γῆια ἐτη, ἐκτὸς ἀν ἀνθρώπιναι χειρες κατεδαφίσωσι τὰ γιγαντιαῖα ταῦτα ἐρείπια. Ἡ θάλασσα, ἥτις ἀλλοτε λέγεται ὅτι ἔβρεχε τὰ θεμέλια αὐτῆς, ἀπεσύρθη μακρὰν καὶ ἀντ' αὐτῆς ὑπάρχει ὡραία εὔρεια πεδιάς, ἐν ᾧ ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἐκκλιεργεῖτο τότε εἰνὴ καπνοφυτεῖαι τινες. Μόνον ἡ κυανὴ ἀτρακτυλίς μετὰ μυρίων ἄλλων ζιζανίων ηὔξανετο καὶ ἐπληθύνετο ἐν τῷ Θαυμαστῷ ἐκείνῳ ἐδάφει. προσδίδουσα αὐτῷ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ δύοντος ἥλιου τὴν λάμψιν τεραστίας κυανῆς μεταλλίνης ἀσπίδος. Ἡτο ἡ ἀπελπις εἰκὼν τῆς τότε καταστάσεως — διότι ὁ γεωργὸς ἐφυλάττετο νὰ σπείρῃ γεννήματα, ἀτινα, καίτοι οἱ Ἀραβες τοῦ Ἰθρακήμη, δὲν ἐτόλμων νὰ πλησιάσωσι τόσον τὸ Ναύπλιον, ἥθελον πάντως θερισθῆ ὑπὸ τῶν δορυφόρων τῶν ἐν Ναυπλίῳ καπεταναίων ἐτι πράσινα ὡς φορεῖ, διὰ τοὺς ἵππους αὐτῶν ἢ, ἀν ὠρίμαζον, ἥθελον συγκομισθῆ πάντως ὑπὸ τῶν μὴ σπειράντων, προσέτι δὲ τὰ κτήνη καὶ ὄρνιθα τοῦ χωρικοῦ θὰ ἐγίνοντο λεία καὶ ἡ σίκογένεια αὐτοῦ ἀντικείμενον βαναύσου μεταχειρίσεως. Διότι μέχρι τοῦδε δὲν ὑπῆρχε προστασία εἰς τὸν ἀσπλον οὐδὲ δίκαιον ἐναντίον τῶν καταπιεστῶν αὐτοῦ. Καλλιεργείας ἵγη παρετηρήσαμεν ἐν τῷ μικρῷ ἐπιπέδῳ ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου τῶν ἐρειπίων τούτων, τῷ διηρημένῳ διὰ καθέτου τοίχου εἰς δύο ἀνδηρα.

Αἱ περὶ τῆς ἀρχαίας Τίρυνθος ὑποθέσεις καὶ ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν σωζομένων ἐρειπίων αὐτῆς εὑρίσκονται ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαιολογικοῖς συγγράμμασιν. Ἡμεῖς ως στρατιωτικοὶ ἐθαυμάσαμεν μόνον

τὰ ἀμυντήρια τὰ ἔξωθεν τοῦ κυρίου τείχους, ὡν τὸν προορισμὸν δὲν ἡδυνήθημεν νὰ ἔξαριθώσωμεν. Σύγκεινται ταῦτα ἐκ τεραστίων ὄγκοιῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρειδομένων, ὡς τὰ παιγνιόχαρτα δι' ὧν τὰ παιδία συνηθίζουσι νὰ κτίζωσιν οἰκίας. Τὸ συγκλινόμενον ἀνωθεν διάστημα ὑπὸ τοὺς λίθους τούτους εἶναι τόσον ὑψηλὸν ὥστε δύναται νὰ κινῆται εὔκολωτα τὰ ἀνθρωπος ὑποκάτω, καὶ οὕτω θὰ ἡτο εὐνόητος ὁ περιορισμὸς αὐτῶν ὡς κεκαλυμμένης ἀμυντικῆς διόδου, ὃν ὑπῆρχον μικραὶ ὀπλοθυρίδες πρὸς τὰ ἔκτός. Ἀντὶ τούτων δύναταις ὑπάρχουσιν ἐν τῇ διόδῳ ταύτῃ εὔρειαι ὅπα, παραπλησίως κατεσκευασμέναι πρὸς τὰ ἔκτός, ὡν τὸν σκοπὸν δὲν ἡδυνήθημεν νὰ διευκρινήσωμεν, διότι καὶ πρὸς σκοποὺς ἐπιθετικοὺς δὲν ἔσαν βεβαίως κατάλληλοι.

Διὰ τοῦ χωρίου Δαλαμανάρας προεγχωρήσαμεν ἔφιπποι πρὸς τὰς καπνωδεις Μυκήνας, ὡν ὁ περιβόλος τῶν τειχῶν ἐν τῇ Βάσει αὐτοῦ εἶναι ἔτι λίαν εὐδιάκριτος, ὅμοιως δ' ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως δύναται τις μεθ' ίκανῆς ἀκριβεῖας νὰ κατανοήσῃ τὰ ἐρείπια.

Τὰ τείχη εἶναι ὡσαύτως κυκλωπείου κατασκευῆς, ἀλλ' ἡττον τραγέα καὶ πελώρια τῶν τῆς Τύρινθος. "Ανω τῆς πύλης τῆς εἰσόδου, τῆς ἀποτελουμένης ἐκ δύο ὄρθιων λιθίνων παραστάδων καὶ μεγάλου ὅμοίου ὑπερθύρου, κατειργασμένου ἀνωθεν ἐπικύρωτως, εὑρίσκονται οἱ θέας ἀξιολόγοι λέοντες οἱ γεγλυμμένοι ἐν προτύπῳ ἐπὶ τριγώνου λιθίνης πλακός. "Ιστανται δ' οὗτοι ὄρθιοι ἐκατέρωθεν κίονος ἔχοντος πλατὺ κιονόκρανον, ὡς οἱ κρατοῦντες θυρεὸν ἐν τοῖς νεωτέροις οἰκοσήμοις. Λί κεφαλαὶ εἰσι κολοβαὶ καὶ ἡπαν πιθανῶς γάλκινοι καὶ πρόσθετοι, ὡς καὶ οἱ ἐλλείπουσαι γαῖται. "Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου ἔσως ἴστατο ἐπὶ τοῦ κιονόκρανου ἀγαλμάτιον (τῆς πολιούχου θεότητος τῆς ἀκροπόλεως ταύτης). "Αριστα πάντων διατηροῦνται τὰ λείψανα τοῦ τάφου ἢ τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀτρεΐδῶν, διότι τὸ μνημεῖον ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς σκοποὺς τούτους. "Οἱδιόρρυθμος τρόπος τῆς κατασκευῆς ὑπομιμνήσκει τὸν αἰγυπτιακόν. Στεφάναι βαθυτὴδὸν πρὸς τὰ ἀνω στενούμεναι καὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ὄρθιων λιθῶν πάχους δύο ποδῶν, ὡν ἡ κατωτάτη ἔχει διάμετρον 48 περίπου ποδῶν, σχηματίζουσι κυψελοειδῆ θόλον ὑψους 29 ποδῶν περίπου καὶ καλυπτομένην ἀνωθεν ὑπὸ στρογγύλης πλακός. "Ἐν τῷ λίαν παχεῖ τοιχῷ ἔνοιγεται ἡ εἴσοδος, πρὸς τὰ ἐντὸς μὲν καλυπτομένη ὑπὸ πλακός 27 ποδῶν μήκους, 16 πλάτους καὶ 3,3 πάχους, πρὸς δὲ τὰ ἐντὸς ἔγουσα 2 κίονας, ὡν ὁ εἰς νῦν ἡτο ἐντετειχισμένος ὑπὲρ τὴν θύραν γωχμεθανικοῦ τεμένους ἐν Ναυπλίῳ. "Ἐν κιονόκρανον ὑπῆρχεν ἔτι τότε

ἐντὸς τῆς ἐπιγράσεως παρὰ τὴν εἴσοδον, ὅστερον δύμως ἐστάθη ὁδύνατον γὰρ ἀνευρεθῆ πάλιν. Ἡτο δύμος πρωτοδωρίου καὶ ἐκ πρασινωποῦ λίθου, ως λέγεται ὅτι ἡτο καὶ ὁ ἐντειχισμένος κίων, εἶχε δὲ διαστάσεις μηράς. Υπὲρ τὴν εἴσοδον τὴν κατὰ τὰ ἄνω συγκλίνουσαν ὀλίγον εὐρίσκετο τριγωνικὴ ὅπη πύλη δὲ μικροτέρα ωσαύτως μεθ' ὄμοίας ὑπῆρχεν ἐσωτερικῶς πρὸς μικρὸν δωμάτιον. Παρὰ τὸν τάφον τούτον ὑπῆρχον τὰ ἔρειπια δύο ἄλλων ἔτι, ὃν ὁ εἰς διετηρεῖτο ἔτι μέχρι τοῦ ὄψους ἡμίσεος ἀναστήματος ὄνδρός. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἔκειντο παρ' ἄλληλα ἐν σχήματι τριφύλλου.

Τὸ διατηρούμενον μνημεῖον ἐκαλύπτετο ὑπὸ γώματος καὶ συντριμμάτων, ἀπερ μόνον πρὸς τὴν εἴσοδον εἶχον ἐκπλαφῆ. Ἐφάγομεν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὰς ληφθείσας μεθ' ἡμῶν τροφὰς καὶ ἐπεστρέψαμεν τὴν ἐσπέραν ἔφιπποι εἰς Ναύπλιον ἀσμένως δ' ἡθέλομεν ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν Νεμέαν, ἀλλὰ δὲν ἤδυνθῆμεν ἐνεκα τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς ὁδοῦ.

Ο λόρδος Κόχραν μὲ παρεκάλε: νὰ πράξω πᾶν δυνατὸν πρὸς ὄχυρωσιν τοῦ λιμένος τοῦ Πόρου, διπλασίαν τοῦ περιπτώσει ἀτυχοῦς ναυτικῆς συμπλοκῆς ἔχη ἐξησφαλισμένην θέσιν διὰ τὸν στόλον καὶ τὸν ναύσταθρον. Ἐπέστρεψα διενε πρὸς Πόρον καὶ ὠκοδόμηπα διὰ κτιστῶν Ὅδραιων καὶ Ἀθηναίων μικρὸν ἀλλ' ὄχυρὸν φρούριον, ἔχον πύργον ὃς καταφύγιον, ἐπὶ νησίδος πρὸ τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου τοῦ ἔξαισίου τούτου λιμένος. Η βορειοδυτικὴ εἴσοδος ἡτο ὅχυρὰ ἐκ φύσεως καὶ ἔχρηζεν μόνον πυρβολαρχιῶν τινων ἐν ἀνάγκη, διπλασίαν τούτων ἀμυνθῆ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸ φρούριον, φτιγμένη διόρθωτο μου, ὑπερέσπειζεν ωσαύτως τὸν ὄρμον τοῦ Πόρου κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην¹.

Μέχρι τῆς ἀφίξεως Ὅδραιών κτιστῶν ἔπρεπε νὰ κομισθῇ γλυκὺς ὄδωρ πρὸς κτίσιν, διε δύμως ἥλθον αὐτοί, μετεχειρίζοντο ἀνενδοιάστως θαλάσσιον ὄδωρ πρὸς σθέσιν τῆς ἀτθέστου καὶ πρὸς οἰκοδομικὰ ἔργα. Πρὸς τὴν ἀντίρρησίν μου ἀντέθηκαν τὴν πεῖραν αὐτῶν, διτι σύμπατα ἡ "Ὕδρα οὔτως εἶναι ἐκτισμένη καὶ τὰ ἐκεῖ κτίσματα εἶναι στερεότατα, διτι

¹ "Ὕστερον, διτι ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐστασίασε κατὰ τοῦ Καποδιστροῦ καὶ ἤφαντε τὴν φρεγάτταν Ἑλλάδα καὶ δισον ἤδυνατο ὀλόκληρον τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἵνα φέρῃ πάλιν εἰς γείρας τῶν Ὅδραιών καὶ Σπετζιωτῶν τοὺς ναύλους καὶ τὰς ἀντιμισθίας διὰ τὰ πλοιά των, καὶ ὁ πύργος τοῦ φρουρίου τούτου ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἡ δεξαμενὴ ἐκαλύψθη ὑπὸ γωμάτων μετὰ τῆς ἐπιτυμβίου πλακώς τῆς καλυπτούσης τὸ σκήνος τοῦ πτωχοῦ μου Schilcher. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Schilcher ἴδε κατωτέρω.

κατ' ἀρχὰς μόνον εἶναι μαλακὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ τεῖχος ἐπιχρίσται ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ ἀλατώδους ἐπιπάσματος, διπερ διμως ἀποπλύνεται ὑπὸ τῆς ἐκάστοτε βροχῆς, ἀλλ' ἵσα ἵσα διὰ τούτου ἡ ἀμυνονία καθίσταται σκληρὰ ὡς λίθος.

Τὰ λεγόμενά των ἐπηλήθευσαν ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις, διότι πρὶν ἡ ἀποξηρανθῆ ὁ παχὺς τοίχος ὁ φέρων τὸ χωμάτινον προπέτασμα, οὐ δημιουργεῖται τὰ τηλεβόλα ἔμελλον νὰ τεθῶσιν, εἰχε συμπιέσει ἐν μέρος αὐτοῦ τὸ ὄδωρ τὸ συναθροιζόμενον δημιουργεῖται τοῦ τοίχου καὶ τοῦ προσκλινοῦς βραχωδῶν ἰδάφους ἐν καιρῷ ἐκείνῳ τῶν μεσημβρινῶν βροχῶν, καθ' ἃς κυριολεκτικῆς γείμαρροι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταπίπτουσιν, διθεν καὶ διέταξαν νὰ θέσωσι θυρίδας ἐν τοῖς διαμέσοις, διπως ἀποσοβήσωμεν παραπλησίας περιπτώσεις. "Οτε δὲ ὅλιγα ἔτη ὑστερον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ πύργου ἐπισκέψθην πάλιν τὸ φρούριον, εἰχε τοσοῦτον σκληρυνθῆ ἡ ἀμυνονία, ωστε μόνον διὰ σφύρας ἥδυνθην νὰ ἀποκόψω τεράχιον αὐτῆς μεταξὺ τῶν λιθῶν. "Ετι αἱ σφαῖραι τῶν τηλεβόλων τῆς ὄλκης τῶν 12 καὶ 18 λιτρῶν εἶχον καταλείπει μόλις καταράνθη ἵχυν ἐπὶ τοίχων· αἱ σφαῖραι αὖται προήργυσαν ἐκ τῶν πλείων τῆς Κυθερώσεως, ἀτινα ἐπυροβόλους κατὰ τῶν στασιασάντων Ὅδραίων ἐντὸς τοῦ φρουρίου, βεβαίως ἀπὸ ἴκανῆς ἀποστάσεως.

"Ἐν τοσούτῳ ὁ Κόγχραν παρεσκεύασε τὴν στρατείαν του κατὰ τῆς Κρήτης ἢ τῆς Ἀλεξανδρείας, δι' ἣς ἥθελε νὰ διώξῃ τὸν Ἰθαγάμ πασσάν οἴκαδε, καὶ ἀπέπλευσε μεθ' ὅλων τῶν κυθερώνητικῶν καὶ πολλῶν γισθωθέντων πλοίων ἐξ Ὅδρας, Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Γαλαξειδίου· ἀλλ' ἐπανηλθε μετ' εὐ πολύ, ἀπρακτος ἐκ τοῦ λόγου διτι οἱ πλοιάρχοι τῶν ναυλωθέντων πλοίων εἶτε δὲν εἶχον παραλάβει μεθ' ἐκυτῶν ἴκανάς ζωαρκείας εἶτε ἐπειθύμουν νὰ διελθωσιν σίκοι ἱορτάς τινας, εἶτε καὶ ἐκ φόρου τοῦ Αιγυπτιακοῦ στόλου, καθ' ὃλου δ' εἰπεῖν διότι οὔτοι ἐγκατέλιπον τὸν ναυαρχὸν ἀνευ πολλῶν λόγων καὶ ἐπανέκαμψαν οἴκαδε· ωστε καὶ ὁ Κόγχραν ἔμαθε τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης τῶν παλληκαρίων τῆς θαλάσσης, ὡς ἡμεῖς πρὸ πολλοῦ ἥδη τὴν τῶν παλληκαρίων τῆς ἔηρας. Τὸ μόνον τρόπαιον διπερ ἐκομίσατο ὁ Κόγχραν — δὲν ἦτο δὲ βεβαίως πταισμά του, διτι τούτῳ ἦτο τὸ μόνον — ἀπετελεῖτο ἐκ κομψῆς πολεμικῆς γολέττας ἔχούσης 18 μετάλλινα τηλεβόλα, τὸ δὲ πλήρωμα αὐτῆς τὸ πλεῖστον Αιγύπτιοι μετηνέγθησαν ως αἰγυμάλωτοι εἰς τὸ φρούριόν μου, διπως προσυλαγχθῆσιν ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως τῶν Ἐλλήνων.

Τῇ οἰλικῇ μεσολαβήσει τοῦ αὐστριακοῦ ναυτικοῦ, ίδιοι δὲ τοῦ ταγμα-

τάρχου Πρόκες οι αἰχμαλώτοι: οὗτοι δυνηλλάχθησαν βαθύτερον πρὸς "Ελληνας, ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ὁ Ἰερατὴς πασσᾶς ἐδείγθη μεγαλόψυχος ἀποστεῖλας τὴν μείζονα ἀριθμὸν Ἑλλήνων, καὶ μοὶ ἐμήνυσε, νὰ μὴ ἀποστεῖλω τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν Αἰγυπτίων αὐτοῦ εἰς Σμύρνην τῇ εἰς ἄλλον τουρκικὸν λιμένα, διότι οὔτοι ἥθελον ἐγκαταλειφθῆ ἐκεῖ τὸ δοῦλοι. Εἶχον δηλαδὴ διατάξει τὴν πρώτην ἀποστολὴν τοιούτων αἰχμαλώτων νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Σμύρνην ἐπὶ Ψαριανοῦ βρεικίου ὑπὲρ ἑλληνικὴν σημαῖαν κυβερνωμένου ὑπὲρ τοῦ πιστοῦ πλωιάρχου Κοτζιά: οἱ αἰχμαλώτοι οὗτοι εἶχον διεκπεραιωθῆ ἐκεῖ ἀσφαλῶς, ἀφ' οὗ ὁ Καπετάν Κοτζιάς ἔσχε πολλὰς βασάνους μετὰ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων αὐστριακῶν πολεμικῶν, ἀτινα κατ' ἀρχὰς ἐξέλαθον αὐτὸν ὡς πειρατήν, ἔπειτα δρως μετεγειρίσθησαν αὐτὸν λίγαν τιμητικάς, ἀφοῦ ἐζήτησαν συγγνώμην διὰ τὴν διαγωγὴν των.

Διαρκούσης τῆς διαμονῆς τῶν Αἰγυπτίων αἰχμαλώτων ἐν τῷ φρουρίῳ μου, εἰς οὓς ἐν ἐθεύλοντο νὰ ἐργασθῶσι, διέταξε νὰ πληρώνηται ἡμερομίσθιον εἰς χρήματα ἐκτὸς τῆς τροφῆς, τὴν ἐκαστος ἑλάμβανεν ὡς πᾶν παλλικάριον, παρουσιάζοντο κερδοσκόποι τινὲς "Ελληνες, οὐα πωλήσωσιν αὐτοῖς παντοειδῆ ἐμπορεύματα. Μεταξὺ τούτων ἦλθε καὶ τις προσφέρων αὐτοῖς ἐν κοράνιον ἀντί τινων ταλήρων πρὸς ἀγοράν. Οἱ πτωχοὶ Αἰγύπτιοι δὲν ἦδύναντο νὰ συναθροίσωσι τὸ ὅλικὸν ποσόν· διαρκουσῶν δὲ τῶν διαπραγματεύσεων ἀφιερόμην ἐκεῖ καταπλεύσας καὶ περιεκυλλάθην εὐθὺς ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες διὰ ζωηροτάτων χειρονομιῶν καὶ ἐνδείξεων σεβασμοῦ ἐν τῇ λαρυγγῷδε: αὐτῶν διαλέκτῳ μοὶ ἀπέτειναν τὴν αἰτησίν των. "Οτε δὲ ἐμαθον παρὰ τοῦ διερμηνέως περὶ τίνος πρόκειται, ἡγόρασα τὸ κοράνιον καὶ ἐγάρισα αὐτὸς εἰς τοὺς δυστυχεῖς τούτους, οἵτινες ἐνεχείρισαν αὐτὸς μετὰ σεβασμοῦ εἰς εὑειδῆ νεαρὸν ἀνδρα θέσαντα κατ' ἀρχὰς αὐτὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ εἶτα κρύψαντα αὐτὸς εἰς τὸν κόλπον του μετ' ἐκφράσεως ζωηροτάτης γαρᾶς. Ό νέος οὗτος ἦδη πρὸ πολλοῦ μοὶ προυξένησεν ἐντύπωσιν· διότι οὐδέποτε ειργάζετο καὶ ἐπομένως οὐδέποτε ἑλάμβανε χρήματα, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐφωδιάζετο ὑπὲρ τῶν συναιχμαλώτων αὐτοῦ διὰ παντὸς διτιεῖχον ἀγοράσει ἐκ τοῦ ἡμερομίσθιου των. Ήτο νέος ἴεροδιδάσκαλος. Εἰσως υἱὸς Ιωάννη καὶ διετέλει ὡν ἐν ἀσυνήθει ὑπολήψει παρὰ τοῖς συντρόφοις του.

"Απὸ τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ αἰχμαλώτοι εἶχον τὰς ὥρας τῆς τροσευγῆς των, ἡ δὲ χρά των ἦτο μεγάλη ὁσάκις ἡρχόμην εἰς τὸ φρούριον·

δὲν ἔθελον νὰ μὲ ἀφήσωσι πλέον, καὶ δτε ἐνεφανίσθη τὸ πλοῖον τὸ ψὲλλον νὰ παραλάβῃ αὐτούς, μὲ ἀπεγκαρέτισαν εὐγνωμόνως καὶ συγκινητικῶς καλούντες με καλὸν κύριον καὶ πατέρα. Πολλὰ ἔτη ὥστερον γνωστοὶ μου οἵτινες ἐταξίδευσαν εἰς Αἴγυπτον μοὶ ἔφερον ἔτι γχιρετισμοὺς παρὰ τινῶν Αἴγυπτίων, οἵτινες διεπυνθάνοντο τὰ περὶ ἡμοῦ. Ἡ εὐγνωμοσύνη των εἶχε διατηρηθῆ ζωηρὰ ἔτι.

Ο συνταγματάρχης Φαβιέρος ἀπεγώρησεν ἐν τοσούτῳ εἰς Μεθυνα, δπου προτεπάθει νὰ ἀναδιοργανώῃ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ τακτικοῦ σώματός του καὶ δπου πολλάκις ἐπισκέψθη αὐτὸν καὶ ἔβοήθουν αὐτῷ δισον ἐπέτρεπον αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι δαπάναι μου. Διέταξα τὴν ναυπήγησιν ἡ κανονιοφόρων ἀκάτων διὰ τοῦ ὡς ἐπιτηδείου ναυπηγοῦ ἐγνωμένου ναυάρχου Τουρπάζη, ἐξ ὧν ἐκάστη μὲν ἔξωπλισθη διὰ βαρέος τηλεοίλου τῶν 68 λιτρῶν ἐν τῇ πρώτῃ, ἀφ' ἐτέρου δὲ δύο μόνον διὰ βαρέος ὄβιδούρολου ἐν τῇ πρύμνῃ, καὶ ἐδέξαντο πλήρωμα ἐξ ἐμπίστων ναυτῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν Εὔρωπαίων ἀξιωματικῶν, προωρισμέναις οὕται πρὸς ἐπισκόπησιν τῆς ἀσφαλείας ἐν τῷ Λιγαίῳ πελάγει. Ηρέσχον δὲ καλὰς ὑπηρεσίας ὡς ταχέως ιστιοπλοοῦσαι καὶ ὡς ἐπίφοβοι τοῖς πειραταῖς ἔνεκα τοῦ ισχυροῦ αὐτῶν ὑπλισμοῦ. Ἐπὶ μιᾶς τῶν κανονιοφόρων ἀκάτων παρ' ὅλιγον ἐπνείγετο ὁ ὑπολογαγὸς Schilcher, διτις διώκει ταύτην ἔχων παρ' αὐτῷ καὶ τὸν ἀρχιπυροτέχνην Ruepprecht. Ὁπως ἐκπληρώσῃ τὴν φυσικὴν του ἀνάγκην ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ προβόλου, δτε κῦμα τῆς θαλάσσης ἐσάρωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπιστραλοῦς αὐτοῦ θέσεως, καὶ ἦδη τὸ ταχὺ πλοῖον εἶχε παρελθει. ὄρυματικῶς αὐτόν, δτε παρετρέψθη τὸ δυστύχημά του. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλοῖον ὄφειλε νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ στραφῇ ὅπίσω, οὕτως ἀδακῆς τοῦ κολυμβῆν ἐμελλε νὰ καταστῇ ἔρματον τῆς θαλάσσης, ἀν ἔχανε τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ ἐλησμόνει τὸ ἐκ τῶν λουτρῶν γνωστὸν δτι τὰ κύματα βαστάζουσιν αὐτὸν ἐξηπλωμένον ἐπὶ τῶν νότων. Τοῦτο εὐτυχῶς δὲν συνέβη καὶ οὕτως οἱ ναῦται τῆς ἀκάτου ἔλαθον καιρὸν νὰ κωπηλατήσωσι πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ καὶ νὰ τῷ προτείνωσι κώπην, ἦν συλλαβὼν διὰ τῶν ποδῶν ἀνειλκύσθη ἐπὶ τοῦ σκάφους. Εἶχεν ἐκδυθῆ ἐντὸς τοῦ ὑδάτος τὴν στολὴν του, ἥτις ἐσώθη κειμένη ἐπὶ τοῦ στήθους του, τὴν περισκελίδα του ὅμως, ἦν ωσαύτως ἐξεδύθη, ἐφύλαξεν ἡ Ἀμφιτρίτη. Τὸ γεγονός τοῦτο συνέβη ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Σύρου.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπῆλθεν ὥσαύτως εἰς τὸν νοῦν τῶν Χίων νὰ ἀπελευθερώσωσι τὴν πατρίδα των ἡ τούλαχιστον νὰ συγκομίσωσι τὴν

μαστίχην των ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν, ἃς τὸ ἀκριβὸν εἰσόδημα ἡτο ἐπιχορήγησις τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτανικοῦ χαρεμίου καὶ ἵσως εἶναι ἔτι. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Χίων ἀποτελουμένη ἐκ πλουσίων ἀπετάθη πρὸς τὸν συνταγματάρχην Φαβιέρον, δῆτις περιγραφῆς ὅν νὰ δώσῃ ἐνασχόλησιν εἰς τὰ στρατεύματά του ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς ἀποστολῆς καὶ συμπαρέλαβε πλὴν τούτων καὶ σῶμα παλληλαρίων. Ὁ ὑπολοχαγὸς Schnizlein ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πυροβολικοῦ, ἐφ' ὧ ἔδωκε βαρεῖα τηλεοβόλα, μύδρους, ὀβιδίας, ὄλικὸν καὶ περὶ τὰ 1000 τάληρα, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τῶν ἔξόδων παρέσχον οἱ Χῖοι. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἡτο διτὶ ἡ πόλις Χίος ἐκανονισθεῖσθαι μὲν ἀλλὰ δὲν ἐκυριεύθη, οἱ ἐμποροὶ δύμως συνεκόμισαν τὴν μαστίχην τῆς νήσου. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐλαβον δοχεῖον ἐκλεκτοτάτης καὶ ἔτερον κοινῆς μαστίχης ως δῶρον¹.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συνέβη δυστύχημα λίσην θλιβερὸν δι' ἡμᾶς. Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων μου, ἡτοι τῇ ὅ Δεκεμβρίου, ἐξῆλθεν ἐπὶ θήραν ὁ λοχαγὸς Schilcher μετὰ δύο γνωρίμων φιλελλήνων Γερμανοῦ καὶ Ἰταλοῦ, διπος τύχωσι θηράματος καλοῦ πρὸς ὅπτησιν διὰ τὴν προσεχῆ μεσημβρίαν. "Οτε οἱ κύριοι οὗτοι ἀφίκοντο ἐκεῖ διποι εὑρελλον νὰ ξέανιστήσωσι τὰς πέρδικας, ἐδιχάσθησαν καὶ εἰς τού-

¹ Τῇ 20 Οκτωβρίου 1827 (ν.) ἡ ναυμαχία τοῦ Ναθαρρίου κατέστρεψε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, ὁ Ἱεραρχὸς δύμως ἐμεῖνεν ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ, ἢν μόλις τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1828 (ν.) ἀπῆλθεν ὁριστικῶς τῆς παρουσίας του μετὰ τοῦ στρατοῦ του.² Η Ἑλλὰς εἶγε συζήδον εἰσέκλειε: ηδη ὡς ἐλεύθερον κράτος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ὄλομέλειαν καὶ συμπεριελήφθη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ ἀπητεῖτο ἔτι γιγάντιον ἔργον, διπος τὸ νεαρὸν τοῦτο κράτος, τὸ ἐλευθερωθὲν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης τῶν Τούρκων τυρίννων αὐτοῦ ἐν μέρει (διότι μετὰ τὴν ἀπογάρησιν τῶν Ἀράβων ὁ Κιουταχῆς ἐμεῖνεν ἔτι ἐν Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ καὶ ἐν Εὔβοιᾳ), προφυλαχθῆ ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου τοῦ προεργομένου ἐκ τῆς κακοτηθείας καὶ τῆς φαυλότητος τῶν ιδίων τέκνων. Πορεστῶτες καὶ ὀπλαρχῆται διεσγιγμένοι εἰς κόμματα προσεπάθουν κατὰ δύναμιν νὰ καταστεφωσιν αὐτὸν διαθέτοντες τὰ κατ' αὐτὸν παρανόμως καὶ αὐθαιρέτως. Η χώρα εἶγεν ἐρημωθῆ, ἡ γῆ ἐμεῖνεν ἀκαλλιέργητος, ἡ ἐμπορία κατέκειτο. Οἱ ἀκμαῖοι ἔτι κάτοικοι εἶχον μᾶλλον ἐκθαρθαρωθῆ ὑπὸ τοῦ πολέμου καὶ προετίμων τῆς γεωργίας τὴν τρέφουσαν αὐτοὺς ἀργίαν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τῶν παλληκαρίων καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν σκαρῶν τῶν μεταβληθέντων εἰς πολεμικά. Πρὸς ἐνασχόλησιν τῶν ναυτῶν ὡς ἐμπόρων ἐλειπον τὰ κεφάλαια καὶ οἱ ἐπιγειρηματίαι. Τοῦ ἔργου τούτου ἐπελάβετο ὁ κόμης Καποδίστριας, πόσον δὲ ὀλίγον ἦτο δυνατή αὐτῷ ἡ διεξαγωγὴ τούτου, ἐμαθεν ἐξ ιδίας πείρας ἡ Ἀντιβασιλεία ἐν τοῖς ὄστερον γράνοις καὶ ἔτι νῦν (ἡτοι τῷ 1840).

των ὄνοματι: "Οφμαν ὑπερεπήδησε τάφρον, ἵνα ἀνιγνεύσῃ τὴν εἰς αὐτὸν λαχοῦσαν κυνηγετικὴν περιοχήν, ὅτε τὸ διὰ σφαιριδίων πεπληρωμένον ὅπλον του ἐκπυρσοκροτεῖ ἀπροσδοκήτως ὑπὸ τοῦ κλανισμοῦ τοῦ πηδήματος καὶ σύμπαν τὸ βλῆμα πλήττει τὸν ἔγγυς που εὑρισκόμενον Schilcher ἐν τῷ δεξιῷ μαστῷ.

"Ο τρόμος καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ πτωχοῦ "Οφμαν ἦσαν ἀπερίγραπτα. 'Ο τρωθεὶς ἔμεινεν ὁ μᾶλλον ἀτάραχος. 'Ἐπειδὴ δ' ἐκεὶ δὲν εὔρισκετο φορεῖσιν οὐδὲ ἡδύνατο νὰ κατασκευασθῇ, ἡναγκάσθη ὁ Schilcher στηριζόμενος ἐπὶ τῶν δύο συντρόφων νὰ βαδίσῃ μέχρι τοῦ περάματος καὶ μετηνέγκῃ τέλος εἰς τὸ κατάλυμα ἡμῶν." Ήμην ἐν τῷ φρουρίῳ μου, ὅτε ἔμαθον τὴν εἰδησιν.

'Αμέσως ἔδραμον οἷκαδε καὶ παρέλαβον διεργόμενος 'Αμερικανόν τινα ιατρόν, τὸν μόνον δστις εὔρισκετο ἐν Πόρῳ. Οὗτος, μὴ ὡν γειρουργός, ἐπέδεσε τὸ στῆθος δσον ἡδύνατο, ἔδιδεν δυως ὄλιγας ἐλπίδας, διότι σύμπασα ἡ ἐκ σφαιριδίων βολὴ εἶχεν εἰσδύσει ἐντὸς τοῦ θώρακος, αἱ πλευραὶ πολλαχῷς διετρήθησαν καὶ βεβαίως καὶ ὁ πνεύμων προσεβλήθη. 'Ο Schilcher παρεπονεῖτο διὰ πόνους κατὰ τὰ νῶτα προερχομένους ἐκ τινῶν σφαιριδίων εἰσδυσάντων μέχρι τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Διὰ προσεκτικῆς θεραπείας ἡ κατάστασις τοῦ πτωχοῦ μου φίλου καθίστατο ἀνεκτοτέρα χναλαριζάνοντος ὁστομέραι καὶ ἡλπίζομεν ὅτι θὰ ἀναρρώσῃ. 'Η πληγὴ τοῦ στήθους ἴθελτιώθη, ἄλλα τὰ γείλη οὐδεμίαν ἐδείκνυον ὅρμην νὰ ζωογονήθωσι καὶ νὰ ἐπουλουθῶσιν. Οὕτω παρῆλθον ἑδομάδες, ὁ τραυματίας ἡδύνατο νὰ καταλείπῃ τὴν κοίτην του, ἐκάπνιζε καὶ ἐλάλει μετὰ πόθου καὶ χαρᾶς περὶ τῆς οἰκαδε ἐπανόδου του, καίτοι ἐγὼ καὶ ὁ Schnizlein ἐμέλλομεν νὰ μείνωμεν ἐν 'Ελλάδι, διότι ὁ ἐν τοσούτῳ ἀριστερούς κόμης Καποδιστρίας εἴχε φέρει μεθ' αὐτοῦ παράτασιν τῆς ἡδείας ἡμῶν ὃν ἡθέλομεν νὰ μείνωμεν ἔτι ἐν 'Ελλάδι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νέου κυβερνήτου.

Προσεκλήθην δὲ παρὰ τοῦτον εἰς Αἴγιναν, ὅτε μετ' ὄλιγας ἡμέρας ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ Schnizlein ἀγγελλουσάν μοι τὸν αἴφνης συμβάντα θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν συντρόφου. 'Ο Schnizlein ἐσκόπευε νὰ πλεύσῃ μετὰ μεσημβρίαν εἰς Πόρον εἰς τὸ φρουρίον, οὔτινος τὴν ἀποπεράτωσιν ἐπεθεώρει, ὁ δὲ Schilcher μετὰ τὸ γεῦμα ἐρρόφησε τὴν καπνοσύριγγά του καὶ ἐξηπλώθη εἰτα ἐπὶ τῆς κλίνης εἰπὼν «Τώρα θέλω νὰ ἡσυγχάσω ὄλιγον», καὶ κατεκλιθη πλαγίως. 'Εκπέμψαντος δὲ αὐτοῦ βαθὺν ροχθώδη στεναγμὸν ἔδραμεν εἰς τὴν κλίνην ὁ Schnizlein

καὶ εὗρε τὸν φίλον του νεκρόν. Διέταξε νὰ ταφῇ μεθ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν ἐν τάφῳ λελατομημένῳ ἐντὸς βράχου ἐπὶ τοῦ ὄχυροῦ νησιδίου, ἐγὼ δὲ ἐφρόντισα νὰ τεθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιμνημόσυνος πλάξει λευκοῦ μαρμάρου τῆς Σύρου 7 ποδῶν μήκους καὶ 4 πλάτους, ἐν ᾧ ἐνεχράχθησαν τὸ ὄνομα, ἡ ἡλικία καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ μεταστάντος μετὰ τοῦ ῥητοῦ ἐκ τῆς ψῆφης τοῦ Σχιλλέρου πρὸς τὴν Νίκην (Siegeslied).

'Η γῆινος ζωὴ φεύγει, ἀλλ' οἱ νεκροὶ παραμένουσιν ἀείποτε.

Οὗτως ἐτελεύτησεν ὁ ἀληστός μοι Schilcher. 'Ητο πλήρης ιδιοφύιας, μάλιστα δὲ μεγαλοφυής νέος, ἀνδρεῖος στρατιώτης, πιστὸς φίλος, καλὸς καὶ εὔθυμος ἀνθρωπος, πολλοὶ δὲ συνεπένθησαν ἐμοὶ διὰ τοῦτον, οὐτινος ἔγγειλα τὸν θάνατον πρὸς τὴν Αὔτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ εἰς Μόναχον. 'Παγκάσθην νὰ προδράψω τοῦ χρόνου ὅπως διηγηθῶ τὸ θλίβερὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς μου ὡς φιλέλληνος. 'Επανέρχομαι δὲ νῦν εἰς τὴν πορείαν τῆς διηγήσεως τῶν περιπετειῶν μου.

'Ηλθεν εἰδησις εἰς Ἑλλάδα, δτὶ ὁ κόμης Ιωάννης Καποδίστριας ἀπεδέξατο τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς Κυβερνήτου καὶ δσον οὕπω ἔμελλε νὰ κατελθῃ εἰς Ἑλλάδα τῇ συνανέσει τῆς Ἀγγλίας. Παλλίας καὶ Ρωσίας καὶ τῇ προστασίᾳ αὐτῶν.

'Εχάρην διὰ τοῦτο, ως δυνάμενος ἀπὸ τοῦδε νὰ θεωρῶ συντελεσθὲν τὸ ἔργον μου ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ἐπανέλθω οἰκαδε μετὰ τιμῶν.

'Ἐπεμψα τοὺς μετὰ τῶν φιλέλληνικῶν κομιτάτων λογαριασμούς μου πρὸς τὸν κύριον Ἐυνάρδον εἰς Γενεύην καὶ ἐπεθύμουν ὅπως ἐκ τούτων δυνηθῶσιν οἱ "Ελληνες νὰ ἴδωσι, ὅποια ἵσχυρὰ βοήθεια προσεγένετο αὐτοῖς διὰ τῶν κομιτάτων τούτων, καὶ διὰ τοῦτο νὰ καταχωρισθῇ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως ἀπλουστάτη ἐπισκόπησις περὶ τῶν ληφθέντων καὶ δαπανηθέντων χρημάτων. Ταύτην ἐπεμψα τῇ Κυβερνήσει μετὰ τῆς παρακλήσεως νὰ τυπωθῇ δσον τάχιστα ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ, ἀλλὰ μάτην ἀνέμενον ἐπὶ ἑδομάδας. Τέλος ἐκάλεσα εἰς ἀπολογίαν τοὺς κυρίους τοὺς ἐν τῇ Κυβερνήσει διὰ τὴν ἀργοπορίαν ταύτην, ἀπειλήσας νὰ παραπονεθῶ δημοσίᾳ διὰ ταῦτα. Τότε ἦλθεν ὁ κύριος Γλαράκης δικαιολογήσας τοὺς κυρίους δτὶ τοιαύτη λογοδοσίᾳ δὲν συνθίζετο ἐνταῦθα καὶ ἔληξε διὰ τῆς παρατηρήσεως: «Πῶς θέλετε νὰ παρουσιάσητε εἰς τοὺς "Ελληνας ἀπολογισμὸν περὶ ζένων χρημάτων, ἀφ' οὗ ἡ Κυβερνήσεις οὔτε θέλει οὔτε δύναται νὰ δώσῃ λογαριασμὸν τῆς εἰσπράξεως καὶ τῆς

διπάνγρις ἐσωτερικῶν χρηματικῶν κεφαλαίων. Τοιοῦτον νεωτερισμὸν ἀδύνατον εἶναι· νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῇ, ἵνα μὴ δημιουργήσῃ προηγούμενον». 'Ἐπέμεινα ἐν τῇ ἀξιώσει μου καὶ περ ἀπειλούμενος καὶ ἴδού, μετά τινας ἡμέρας, δημοσιεύονται οἱ μικροὶ οὗτοι ἐπικίνδυνοι στίχοι εἰς τὸ κατώτατον μέρος τοῦ φύλλου, ὅπου συνήθως τὰ ὄνοματα τῶν ὑπευθύνων συντακτῶν τίθενται, ἐκτετυπωμένοι διὰ συμφροτάτων γραμμάτων, — τοιαῦτα συνέβαινον τότε ἐν Ἑλλάδι.

Τῇ 23 Ἰανουαρίου (v.) ἔρθασεν ὁ Κυθερώνητης εἰς Αἴγιναν, ἀφ' οὐ πρώτον εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τοῦ ἔγγλικου πολεμικοῦ Warspite τοῦ πλοιάρχου Πάρκερ· ἐκτὸς τούτου συνώδευον αὐτὸν γαλλικὸν καὶ ῥωσικὸν πλοῖον. Εἶχον ἔλθει εἰς Πόρον, δπως προσφέρω τῷ κόμητι τὰ σεβάσματά μου καὶ ζητήσω τὴν ἀδειαν νὰ ἐπανέλθω εἰς Βαυαρίαν.

Εἶχον ἦδη ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Βιέννης ἰδει τὸν κόμητα, ἄνδρα μετρίου ἀναστήματος, εὐθυτενῆ καὶ λιγυρὸν καὶ ἐνδυόμενον ἀπλῶς μὲν ἀλλὰ κομψῶς. 'Γψηλὸν εὔρù μέτωπον στεφόμενον ὑπὸ κόμης βαθέως κεκομμένης καὶ λευκοφαίου (ἔφερε, νομίζω, πατιπάλην ἐπὶ τῆς κόμης), μεγάλοις, ὥραῖοις καὶ πλήρεις ζωῆς ὄρθαλμοι ὑπὸ μελαίνας τοξοειδεῖς ὄφρυς, ρίς λεπτὴ καὶ εὐθεῖα, στενὰ χεῖλη μετὰ χαριεστάτης ἐκφράσεως τοῦ στόματος καὶ ὀξὺς πώγων, ἐλέγχων εὐστάθειαν, ταῦτα ἡσαν τὰ γχρακτηριστικὰ αὐτοῦ.

'Ο κόμης ἐδέξατό με ἐκτάκτως φιλοφρόνως, σφίγξας τὴν χεῖρά μου, ἐπήνεσε δὲ τὴν διαχωρήν μου ἐν Ἑλλάδι εἰπών μοι «'Λνέγνωσα ἐν Ἀγκῶνι τὴν ἔκθεσιν ὑμῶν πρὸς τὸν κ. Ἐυνάρδον μετὰ τῶν ἐπισυνημμένων λογαριασμῶν, ως ἡμην ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ καλοῦ τούτου φίλου τῶν Ἑλλήνων. 'Ο τρόπος δι' οὐ ἀντελήφθητε τοῦ προσδληθέντος ὑμῖν ἔργου ἐν τῇ πτωχῇ ταύτῃ χώρᾳ καὶ ἐξετελέσατε τοῦτο μὲ διέθηκε τοσοῦτον εὐνοϊκῶς ὑπὲρ ὑμῶν, ὥστε ἀμέσως ἀπεφάσισα νὰ γράψω πρὸς τὸν ὑμέτερον Βασιλέα παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ἀφήσῃ ὑμᾶς παρ' ἐμοὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς χώρας καὶ πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ βαρέος ἔργου μου ἐφ' ὅσον χρόνον ἐπιθυμεῖτε νὰ μείνητε παρ' ἡμῖν. Εἶναι σπάνιοι οἱ φιλέλληνες ως ὑμεῖς καὶ ἐν τῇ θέσει καὶ πολιτικῇ ὑμῶν περιωπῇ καὶ δὲν πρέπει νὰ μὲ κακιστεῖτε ἐάν ζητῶ νὰ κρατήσω ὑμᾶς πλησίον μου». Προσέθηκε δὲ ἔτι πολλοὺς ἀξιαγάστους καὶ ὑποχρεωτικοὺς λόγους. 'Γιστερον δὲ ἦλθε καὶ ἡ παράτασις ἐπ' ἀύριστον τῆς ἀδείας μου καὶ οὕτως ἔμεινα ἔτι ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ.

Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψκ ἐξ Αἴγινης εἰς Πόρον, δπου ἐκάλουν με αἱ ὑπο-

θέσεις καὶ ἡ φροντίς περὶ τοῦ πτωχοῦ μου Schilcher, καὶ ὅπου περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἦλθε καὶ ὁ κόμης Καποδίστριας γενόμενος δημοτελῶς δεκτός. Ήχρεδωκα αὐτῷ τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρημάτων, τῶν προεργομένων ἐκ τῶν κωμιτάτων, ἀτινα εἶχον ἔτι ἐν χερσίν, διότι ἀπὸ τοῦδε ἦσαν ἐν ἀσφαλεῖ. Καὶ ὁ ἔμδε Schnizlein μετὰ τοῦ Ruepprecht ἥθελον εἰσέτι νὰ παραμείνωσι μετ' ἐμοῦ.

Ο Κυβερνήτης τότε μοι ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναλάβω τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν ἐν Ναυπλίῳ καὶ νὰ συναδεύσω αὐτὸν ἐκεῖ. Ἐνταῦθα προσωρινός θητείας ἐπὶ τοῦ Warspite. Ο Πρόεδρος ἐδέξατο τοὺς διοικητὰς τοῦ "Ιτς-Καλὲ" καὶ τῆς πόλεως, δηλώσας αὐτοῖς νὰ παραδώσωσιν ἐμοὶ τὴν διοίκησιν τῶν μερῶν τούτων τοῦ φρουρίου, ὅστερον δὲ μετέβη ἔφιππος παρὰ τὸν διοικητὴν τοῦ Παλαμηδίου. Καὶ οὗτος, ὁ Θεόδωρος Γρίβας, δὲν ἐπήνεγκεν ὀντίρρησιν καὶ οὕτως ἐγενόμην φρούραρχος τοῦ Ναυπλίου, τοῦ πρώτου φρουρίου τῆς Ἑλλάδος. Τὸ φρούριον τῆς θαλάσσης Μπούρτζι εἶχεν ἡδη πρότερον τεθῆ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ καπετάν Δεληγιωργούλου, Θαρραλέου Μεσολογγίτου, μετὰ 40 συμπατριωτῶν του. Ἐν μέρει μὲν τὸ ἴδιον συναίσθημα τῶν ὄπλαργηγῶν τούτων ὅτι ἡ κακὴ αὐτῶν διαχείρισις δὲν ἡδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ εὔδοκιμῃ καὶ ὅτι θὰ κατέστρεψε καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τέλους, ἐν μέρει δὲ χρήματά τινα καὶ ἡ ἐπιβλητικὴ συνοδία τριῶν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, ἀτινα ἐν ἀνάγκῃ ἡδύναντο νὰ ἀκολουθήσωσιν ἔτι τριάκοντα, διηυκόλυνον τὸ πρᾶγμα· προσέτι οἱ ἄνδρες οὗτοι προετίμων νὰ παραδώσωσι τὴν ἑξουσίαν αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας ξένου τῆς Ἑλληνος.

Τὴν τοῦ Παλαμηδίου φρουρησιν ἀνέθηκα τῷ πλοιάρχῳ Σαχτούρη ἔχοντι μεθ' ἔκυτοῦ 100 "Υδραίους, τὴν δὲ ἀρχηγίαν τῷ φιλέλληνι Hauk. Τὸ "Ιτς-Καλὲ" ὑπὸ τὸν φιλέλληνα Ράσσον Ράσκω, νεαρὸν ἄνδρα λεπτῶς μεμορφωμένον καὶ ἐγκαταλιπόντα τὴν ἐν τῇ πατρίδι ὑπηρεσίαν τοῦ πυροβολικοῦ ἔνεκεν ἔριδος πρὸς τοὺς προϊσταμένους αὐτοῦ, ἐδέξατο φρουρὸν ἐκ 50. Σπετσιωτῶν μετὰ τοῦ πλοιάρχου Νικολάου Γουδῆ, ἡ δὲ κάτω πόλις ισαριθμούς Ψαριανούς ὑπὸ τὸν πλοιάρχον Νικόδημον καὶ 50 πολίτας πρὸς φυλακὴν αὐτῆς. Ἐπὶ τούτῳ διένειμα οὕτω πως τὰς ἐκ πυρίτιδος καὶ τροφίμων ἀποσκευάς, ὥστε οὐδὲν τῶν ὄχυρωμάτων τούτων νὰ εἴναι ἵκανὸν νὰ ἀμυνθῇ αὐτοτελῶς ἀνευ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐφοδίων ἐπὶ μίαν ἑδομάδα, ἀν ποτε ἐπήρχετο εἰς τὸν νοῦν τῆς μιᾶς τῆς τῆς ἀλληλούς φρουρᾶς νὰ ἐπαναστατήσῃ. Η πόλις ἐπίσης δὲν ἡδύνατο ἀνευ τῶν ὄχυρωμάτων νὰ στασιάσῃ κατὰ μόνας.

Κατενόησα δὲ ὅτι δὲν ἔτο μοι δυνατὸν δλως νὰ ἐκτελέσω τι μετὰ τῆς ἀπόκτου ἐκ ναυτῶν συγκειμένης φρουρᾶς ταύτης ἐν περιπτώσει ταραχῶν ἀπὸ μέρους τῶν ἐνόπλων ἐν Ναυπλίῳ περιφερομένων πολυαριθμων παλληκαρίων. Ἐδει δέν πρὸ παντὸς νὰ σκεφθῶ, πῶς νὰ ἀφαιρέσω τὰ ὄπλα ἀπὸ τούτων, σύμπτωσις δέ τις μὲ τὴνόησεν. Ἐν τινι ἐργαστηρίῳ συνέρη διαπληκτισμός, καθ' ὃν πιστόλιον ἐκενώθη φονεύσαν ἔνα τῶν ἐρίζοντων. Ἀφ' οὐ μοι ἀνηγγέλθη τὸ συμβάν, δπερ παρήγαγεν ταραχήν τινα, προσεκάλεσα τοὺς ἐγκριτωτάτους ὄπλαρχηγοὺς καὶ κατέπεισα αὐτοὺς οὐδένα νὰ ἀφήσωσι τοῦ λοιποῦ ἐκ τῶν ἀνθρώπων των νὰ ἔξελη ἐνοπλος. Τοῦτο δὲ ὑπεσχεθῆσαν καὶ ἐτήρησαν, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἄφειλον νὰ ἔξερχωνται ώπλισμένοι μόνον διὰ σπάθης καὶ ἀνευ τῆς συνήθους ἀκολουθίας των, πρὸς ἐ προέτεινα ἐμκατὸν ὡς ὑπόδειγμα ἔξερχόμενος αὐτὸς ἀνευ ζύρους καὶ δλως μόνος, διότι μόνον τοῖς ἀόπλοις ἥθελον καὶ ἡδυνάμων νὰ ἔξασφαλίσω προστασίαν δι' αὐτοὺς τε καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Τοῦτο ἐτελεσφόρησε καὶ μετὰ χαρᾶς εἶδον τοὺς χυρίους τούτους νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ δημόσια μέρη ἀπλῶς συναδευόμενοι ὑπὸ παιδὸς κρατοῦντος τὴν καπνοσύριγγά των.

Καὶ αὐτὸν τὸν ἐμποιοῦντα φόβον καὶ συγχρόνως φεύγομενον Γρίθαν εὔρον ὑστερὸν μετὰ τοῦ ψυχογυμοῦ του κρατοῦντος ἀνὰ χειρας θηρευτικὸν τυφέκιον ἐν τοῖς ἀγροῖς πρὸ τῆς πόλεως, δπου ἐκινήγει κοσσύφους, καὶ ἥρωτησα αὐτόν, ἀν δὲν ἥρεσκεν αὐτῷ ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ἀσφαλείας μᾶλλον τῆς πρότερον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, δτε οὐδεμίαν στιγμὴν ἡδύνατο νὰ εἰναι ἥσυχος ἀπὸ βολῆς τυφεκίου ἡ πιστολίου ἐκ τινος ἐνέδρας, καὶ μὲ ἐδικαίωσεν ἀσμενος.⁴ Οτε ὑστερὸν ὁ Κυθερνήτης ἐκέλευσε ἡ παλληκάρια νὰ στρατοπεδεύσωσιν ἐνιαχοῦ, παρεκίνησα αὐτὸν νὰ προστάξῃ, δπως μηδεὶς ἀνευ εἰδικῆς ἀδείας τοῦ Κυθερνήτου δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς Ναύπλιον, καὶ ἐν περιπτώσει τοιαύτης ἀδείας ἐκάπτοτε νὰ καταθέτῃ τὰ ὄπλα του παρὰ τῷ φρουροῦντι τὴν πύλην. Οὕτως ἀπηλλάγην βαθμηδὸν τῶν ἀνησυχαστικῶν τούτων πελατῶν.

Τότε συνέπεσεν ὄπλαρχηγός τις Στερεοελλαδίτης νὰ θέλῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ναύπλιον ἀνευ τοῦ ἐγγράφου τῆς ἀδείας τοῦ Κυθερνήτου, σταθεὶς δὲ ἐν τῇ πύλῃ μοι ἐμήνυσε τὸ ὄνομά του, παρακαλῶν νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἡ εἰδοδος ὡς παλαιῷ γνωρίμῳ. Μετέβην παραχρῆμα εἰς τὴν πύλην καὶ εἴπον αὐτῷ δτι ἐλυπούμην ἀναγκαζόμενος νὰ μὴ ἐπιτρέψω αὐτῷ νὰ εἰσέλθῃ, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ ἐναντιώθῃ πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Κυθερνήτου.⁵ Οτε δὲ ἀπήντησεν εἰς τοῦτο δτι ἦτο φίλος μου, εἴπον αὐτῷ μεγα-

λορώνως, δπως ἀκούσασιν δῆται οἱ παριστάμενοι, «Ἄκριθῶς διὰ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ πράξω τι, διότι ἄλλως ἔκαστος ὃν δὲν θὰ ἐδυνάμην νὰ εἰσαγάγω, δικαίως ἥθελε πιστεύει: δτι ἀπαγορεύω αὐτῷ ἐξ ἔχθρας τὴν εἴσοδον, καὶ νομίζω δτι ἡ συμπεριφορά μου ἐν Ἑλλάδι: ὑπῆρξε τοιαύτη, ωστε ἔκαστος μὲν πρέπει νὰ μὲ θεωρῇ φίλον, ἀλλ' οὐδεὶς ἔχθρον. Ἐπιστρέψον δθεν εἰς Λίγιναν, καὶ ἐπανερχόμενον μετὰ τῆς ἀδείας τοῦ Κυθερνήτου θέλω σὲ δεχθῶ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας». Εἰπὼν ταῦτα ἐπανῆλθον οἰκαδε, ὁ ὄπλαρχηγὸς δμως εὔρεν εὔκαιριαν νὰ εἰσέλθῃ ἐν τούτοις εἰς τὴν πόλιν. «Οτε ἔμαθον τοῦτο, διέταξα νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν καὶ νὰ προσαγάγωσι πρὸς ἐμέ, δτε οὗτως ἐλάλησα πρὸς αὐτόν»: «Ἐκ παλαιᾶς φιλίας πρὸς σὲ δὲν θὰ ἔξετάσω, πῶς εἰσῆλθες, οὐδὲ θὰ σὲ τιμωρήσω διὰ τοῦτο. Ἐὰν δμως τολμήσης νὰ πράξῃς αὐτὸ πάλιν, νὰ σὲ καθίσω εἰς τόπον ὅπου δὲν σὲ βλέπει ὁ ἥλιος, διότι τότε πρέπει νὰ μὲ θεωρήσω ως ἔχθρὸν θέλοντα νὰ μὲ ἐμποδίσῃ νὰ πράττω δσα ἀπαιτοῦσιν ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθῆκον, ἥτοι νὰ ἀκολουθῶ πιστῶς τὰς προσταγὰς τῆς Κυθερνήσεως».

“Γετερον ἐφάνη πάλιν ὁ ὄπλαρχηγὸς μετ' ἀδείας τοῦ Κυθερνήτου, ἐγένετο δεκτὸς ὑπ' ἐμοῦ φιλοξένως καὶ ἡ παλαιὰ φιλία ἀποκτέστη.

“Η πρώτη μου φροντὶς ἀπὸ τότε ἥτο ὁ καθαρισμὸς τῆς πόλεως, ἐν ᾧ οἱ ὑπὸ τοῦ μεμολυσμένου ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας ἀέρος παραγόμενοι τυφοειδεῖς πυρετοὶ οὗτως ἐθέριζον, ωστε δέκα νεκροὶ καὶ ἐπέκεινα καθ' ἐκάστην διὰ τῶν ὄδῶν ἐκομίζοντο εἰς τὸ ἐν Προνοίᾳ εὑρισκόμενον νεκροταφεῖον, θέα τοσούτῳ μᾶλλον δυσαρέσκειαν ἐμποιοῦσα δσω, ως καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος βιβλίου ἐμνήσθην, οἱ νεκροὶ κείνται καθ' ἐλληνικὸν ἔθιμον ἐν ἀνοικτῷ φερέτρῳ μετ' ἀκαλύπτου προσώπου. Πρὸς τοῦτο διέταξα νὰ ἀρθῶσιν ὑπὸ πολλῶν ἐκατοντάδων πτωχῶν γυναικῶν καὶ παιδίων οἱ ὑπερμεγέθεις σωροὶ ἀκαθαρσιῶν. Ως ἀμοιβὴν ἐλάχιθανον καθ' ἐκάστην προμήθειαν ἀρτου. Διὰ τοῦ σωροῦ τούτου τῆς κόπρου ἀπετελέσθη δλον τὸ πρανὲς τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ μέρος τῆς στερεᾶς. Αἱ ὄδοι ἀκαθάρησαν οὗτως ωστε ἐγένετο καταφανὲς τὸ παλαιὸν ἐνετικὸν λιθόστρωτον. Κατὰ τουρκικὸν τρόπον εἶχον τεθῆ πρὸ τῶν οἰκιῶν τὰ μεταπρατεῖχ καὶ ἐργαστήρια, ἐφοδιασμένα διὰ προστεγασμάτων κατὰ τοῦ ἥλιου καὶ τῆς βροχῆς. Ταῦτα ἐν συνεγγοήσει μετὰ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ διέταξα νὰ ἀφαιρεθῶσιν, δπως καταστήσω τὰς στενουμένας ὑπ' αὐτῶν ὄδοὺς ἀνοικτοτέρας διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ εὐχερωτέρας. Ἐν διαστήματι δύο

ήμερῶν ἡ ὑπόθεσις αὗτη ἀπεπερατώθη καὶ προσέδωκε τῇ πόλει ὅλως ἡλλοιωμένην καὶ εὐάρεστον δψιν¹.

Ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος τοῦ καλουμένου «Τάπια τῆς Στερεάς» ἴσταντο παλαιὰ ἐνετικὰ καὶ τουρκικὰ μετάλλινα τηλεβόλα τῶν 48 λιτρῶν, ἃτινα κεκρυμμένα ἐντὸς ἀκαληφῶν καὶ ἀκανθῶν δὲν ἦσαν μὲν ὄρατά, ἀλλ' ἀφ' ἔτερου τὸ ὄργανον τῆς ὁσφρήσεως ἀντελαμβάνετο εὐθὺς τῆς θέσεως ἐνθα ἔκειντο, διότι μεταξὺ τῶν πλευρῶν τῶν παλαιῶν χονδροειδῶν καὶ ἡμιαχρήστων κιλλιθάντων εἶχον ίδρυσει τὰ ἀπογωρητήριά των ἵσως ἥδη οἱ Τούρκοι, βοστερον δὲ οἱ Ἑλληνες. Ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐξηφανίσθησαν τὰ ζιζάνια καὶ ἡ κόπρος. Ἔτι τὰ δενδρύλλια καὶ τὰ φυτὰ ἃτινα εἶχον αὐξηθῆ μεταξὺ τῶν πετρῶν τῶν τειχῶν ἐξερριζώθησαν, καὶ οὕτω καθ' ἔτης διῆλθον ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἐκτεταμένου φρουρίου, διπερ τότε παρείχε καὶ ἔτι ἐξωτερικῶς ὥραιαν ἔποψιν.

Τὸ ἀγδέστατον μέρος τῶν καθαρισμῶν τούτων ἦτο ἡ ἐκκένωσις τῶν καλῶς ἐκτισμένων ἐνετικῶν ὑπονόμων, δις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν αἱ ἀκαθαρσίαι καὶ τὰ θυησιμαῖα ζῷα τοσοῦτον εἶχον ἐμφράξει, ὥστε ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Γιαλοῦ εἶχον διαρραγῆ οἱ θόλοι των καὶ ἐκεῖθεν ἐξήρχετο εἰς τὸ οἴως ὁ βόρειορος μολύνων τὰ πέριξ. Καὶ οὕτος μὲν ὁ καθαρισμὸς ἐγένετο, ἀλλ' ἐγὼ ἀφ' ἔτερου ἡρπαστα πυρετὸν ἐκ τῆς ἀηδίας καὶ τῆς μιασματικῆς ἐπηρείας τοῦ ἔργου, ἐν ὧ ἔπρεπε νὰ παρίσταραι πολλάκις

¹ Συμμορία κιβδηλοποιῶν πορευομένη εἰς Ἀθήνας ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ κατώκησεν ἐν πανδοχείῳ. Ἀγνοῶ, πῶς τινες τῶν πολιτοφυλάκων ἀνεκάλυψαν τὸ ἐπάγγελμά των, — ἐν συντόμῳ, μετέβησαν εἰς τὸ κατάλυμα τῶν κιβδηλοποιῶν καὶ ἦδυνήθησαν νὰ ἐκβιάσωσιν αὐτοὺς λαμβάνοντες γούματα, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι ἐμελλον προσδώσει τούτους εἰς ἐμέ, διτις βεβαίως ἦθελον κατάσχει τὰ νομίσματά των καὶ φυλακίσει τούτους. «Οτε δὲ οὗτοι ἦθελον νὰ ἀναγωρήσωσι τὴν ἐπαύριον, κατὰ λέξιν ἡργυρολογήθησαν προσέτι παρὰ τὰς πύλας. Ἄφ' οὖ διμοις μία τῶν βδελλῶν παρτηκολούθησεν αὐτοὺς μέγρι: «Ἄργους καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξήτει νὰ ἐξαγάγῃ ἀπ' αὐτῶν γούματα, ἀπετάθησαν οὗτοι ἐν τῇ ἀνάγκῃ των πρὸς ἐμὲ ἐπικαλούμενοι τὴν προστασίαν μου, διότι δὲν εἶχον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλαδί θέσει ἐν κυκλοφορίᾳ κιβδηλα νομίσματα, ἀλλ' ἐπορεύοντο εἰς Ἀττικὴν καὶ Θεσσαλίαν, διπερ ἔκει ἀνταλλάξωσι τὸ ἐμπόρευμά των καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν των προξενήσωσι βλάβην εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐξωργίσθην ἐκ τῆς συμπεριφορῆς τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς πολιτοφυλάκης, διτις διέταξα νὰ φυλακίσθῃ καὶ νὰ προσαγγῆσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, οἱ δὲ κιβδηλοποιοὶ ἤγιθησαν ὑπὸ φυλακῆς πέρα τῶν ὁρίων. Ἡ αὐστηρότης αὕτη προέλαβε νέας ἐκβιάσεις δμοίας φύσεως, ἃς μόνον πρὸς γαρακτηρισμὸν τῆς τότε καταστάσεως σημειῶ ἐνταῦθα.

αὐτοπροσώπως, ὅν ήθελον νὰ ἐπιταχύνω τὴν ἔξακολουθησιν αὐτοῦ, διότι ὁ Schnizlein καὶ ὁ Ruepprecht ἡσαν ἔτι μετά τοῦ Φαβιέρου ἐν Χίῳ. Ὁ πυρετὸς οὗτος μὲ ἕρριψεν διὰ πολλὰς ἑδομάδας ἐπὶ τῆς ψλίνης καὶ δὲν κατέλιπέ με ὀλοσχερῶς τοῦ λοιποῦ μέχρι τῆς ἐξ Ἑλλάδος ἀναχωρήσεώς μου. Προέτεινα τῷ Κυβερνήτῃ τὰς δεούσας εἰσηγήσεις πρὸς ὅλας τὰς ἀναγκαῖας ἔργασίας ταύτας, ἃς οὗτος ὑστερον ἀνέθηκε τῷ κ. Καλλέργη πολιτικῷ διοικητῇ. Ὁ ἀνδρεῖος μὲν καὶ εὔδιάθετος, ἀλλ' ἀπειρος καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδέξιος Καλλέργης ἀπετάθη πρὸς ἐμὲ καὶ μὲ ἀφῆκε νὰ οἰκονομήσω τὰ πράγματα χωρὶς νὰ ἀσχοληθῇ περαιτέρω περὶ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὕτως ἡδυνήθη ταχέως καὶ ἀμεταθέτως νὰ φέρω εἰς πέρας τὸ ἔργον.

Μεταξὺ δὲ διέταξα νὰ κτισθῶσι τινὲς μικραὶ σίκιαι διὰ λίθων ἐν Ἀρείῳ ὑπὸ χρηστοῦ καὶ ἡδη πρεσβύτου Ἐλληνος, ὃν ὑπηρετήσαντα πρότερον ἐν Γαλλίᾳ ἔφερε μεθ' αὐτοῦ ὁ κόμης Καποδιστρίας καὶ συνέστησεν αὐτὸν ἐμοί. Αἱ σίκιαι αὗται ἡσαν προωρισμέναι ὡς οἰκήματα δι' ἔκεινας τὰς φυγούσας οἰκογενείας, αἵτινες κατώκουν τέως ἐν ταῖς ἀθλίαις καλύβαις παρὰ τὸν λιμένα καὶ δὲν ἡδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε, τοῦ Ἰμβραήμ πατσᾶ ἔτι παραμένοντος ἐν τῇ γώρᾳ. Αἱ δοκαὶ καὶ αἱ καλάμινοι στέγαι τῶν καλύβων τῶν ἐμελλον νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν νέων σίκισκων τῶν.

Οὕτω δέ, ἐνῷ ὁ πυρετὸς μὲ κατείχεν ἔγκλειστον ἐν τῇ σίκιᾳ μου, ἐκτίσθησαν τρεῖς ἔως τέσσαρες σειραὶ οἰκιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πρόνοια, ὡν αἱ ὄδοι δύως οὕτως ἐρρυμοτομήθησαν, ὥστε τὰ πυροβόλα τῶν πρὸς τὴν ἔποράν πυρβολαρχῶν δὲν ἡδύναντο νὰ βάλλωσι ταύτην, καίτοι ἐγὼ παρήγγειλα ὅπτῶς τῷ μηχανικῷ νὰ κτίσῃ οὕτω τὸ πρόστιον τοῦτο, ὥστε νὰ μὴ ἐπενέγκῃ ζημίαν τῷ φρουρίῳ. "Οτε δ' ἀνέρρωσα ὠργίσθην μὲν διὰ τὴν ἀνοησίαν ταύτην, ἀλλὰ δὲν ἦτο νὰ ἀλλοιωθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἀπαξὲ γενόμενον καὶ παρηγορήθην ἐκ τοῦ ὅτι ἐν περιπτώσει πολιορκίας ὅλον τὸ πρόστιον εὔκόλως ἡδύνατο νὰ καταπυροβοληθῇ. Όσαντας ποιοῦμαι λόγον ἐνταῦθα περὶ τῆς μωρίας ταύτης μόνον ἐν ἀρνηθῷ τὴν ἐν ταύτῃ συμμετοχήν μου, ἐν ᾧ περιπτώσει ὑστερον ἔμπειρος τις τῆς ὀχυρωματικῆς τέχνης ἥθελε που ἐπικρίνει μικρολόγως τὴν ἴδρυσιν ταύτην, τὴν ὑφισταμένην ἔτι, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ αἱ προσωριναὶ μου καλύβαι αὗται μετεβλήθησαν εἰς εὐπρεπεῖς οἶκους, αἱ δὲ ὄδοι ἐτήρησαν τὴν ἐλαττωρατικὴν διεύθυνσίν των. Άν εἶγον τότε τὸν ἐμὸν Schnizlein, δὲν ἦθελε συμβῆ τὸ ἀτοπὸν τοῦτο.

Διὸς τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν καλυβῶν ἀπὸ τῆς πλατείας παρὰ τὸν λιμένα ἦτο τοῦ λοιποῦ δυνατὸν νὰ ἀραιρέσωμεν καὶ ἐκεῖθεν τὸν βόρεον, δστις ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν ώς καὶ ἐκεῖνος τῶν πέριξ τῆς πόλεως. Οὗτῳ προσεκτήθη, ἐπειδὴ ἡ θάλασσα εἰς ίκανὸν διάστημα ἦτο λίγη ἀβαθής, στερεὰ γῆ ἐφ' ἣς ὅστερον ἡ ώραία συναειδία τοῦ λιμένος ἤδυνθη νὰ κτισθῇ. Ἡ πόλις ἐφ' ἑτέρου ἐγυρώθη τῶν ἀκαθαρσιῶν της. Εἶχον τὴν κατοικίαν μου ἀντικρὺ τῆς θύρας τοῦ αἰγιαλοῦ, ἡ δὲ στενωπὸς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς οἰκίας μου κατεκλύζετο ὑπὸ ίλυος μελαίνης καὶ ἀνω ὑποπρασίνης, βάθους ἐνὸς ποδός, δι' ὃ καὶ πλάκει εἶχον τεθῆ πρὸς δίσδων ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος· δστις παρεπάτει ἐκαλύπτετο ἀμέσως μέχρι τῶν σφυρῶν ὑπὸ μελανοῦ βορβόρου. Η ἰλὺς αὕτη λοιπὸν ταχέως ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ἥ καὶ ἐκομίσθη χρησιμοποιούμενη ώς λίπασμα εἰς κῆπόν τινα πλησίον οἰκίας.

Ωσαύτως ἴδρυσα δημοσίους ἀποπάτους, δπως ἀποκόψω πᾶσαν πρόφρων πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ βορβόρου ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ διέταξα διὰ τοῦ ἀρχιαστυνόμου αὐστηρὰν ἐπίθλεψιν ἐπὶ τῆς καθαριότητος τούτων.

Τὸ ὄδραγωγεῖον τοῦ Κεφηρίου ἀνεκαίνισθη πάλιν καὶ ἐγρησιμοποιήθη ἔτι πρὸς τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀκαθαρίστων ὑπονόμων, ὅμοιας δὲ διέταξα νὰ σαρώσωσιν ἐξ ὄλοκλήρου καὶ νὰ κλείσωσι τὰς δημοσίας δεξαμενὰς ἐν τῇ πόλει· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱτε-Καλέ. Ἐκ τοῦ τελευταίου ὄγυρώματος, δτε διετάξαμεν νὰ καθαρισθῇ ἡ μεγάλη δεξαμενὴ καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ καταβῶσιν ἐντὸς ἐργάται μετὰ λαρπάδων, περιεπέτοντο περὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν χιλιάδες νυκτερίδων καὶ νέφη κωνώπων, ώς ὃν ἡμύνοντο περὶ κτήσεως, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλὰς γενεὰς ἀνενοχλήτως διήγαγον καὶ ἐμόλυνον τὸ ὄδωρο διὰ τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῶν πτωμάτων των. Τινὲς τῶν δεξαμενῶν τούτων ἦσαν ὑψηλὰ θολωταὶ καὶ εὔρυχωροι ώς ὑπόγειοι ἐκκλησίαι· δπου δὲ ἐδείκνυσον καταστροφήν, ἐπεσκευάζοντο καὶ στερεῶς διὰ ἀμυνασίας ἐπεδιωρθοῦντο.

Εἶχον περισυλλέξει πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος 80 — 100 ὄρφανοὺς παιδας, ἐξ ὧν πολλοὶ προήρχοντο ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς αἰγυμαλωπίας. Διὰ τούτους διέταξα νὰ ἐπεσκευασθῇ μεγάλη ἀποθήκη, ἥτις πολλαχῶς μὲν εἶχεν ὑπεστῆ βλάβας, ἀλλ' οὐχ ἦτον ἦτον κεκαλυμμένη ὑπὸ στέγης ἐνιαχοῦ μόνον βεβλαμμένης, καὶ νὰ ἀχθῶσι δοκοὶ ἐγκάρσιαι ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο, δπως διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἐγωμεν δύο πατώματα, ὡν τὸ ἀνω νὰ γρησιμεύῃ ώς κοιτών, τὸ δὲ ἵσογαϊον ώς ἐστιατόριον καὶ αἴθουσα διδασκαλίας.

Τὰ παιδία μέχρι ἀηδίας ὡς παρὰ ἐκαθαρίσθησαν, ἔνιοθησαν καὶ ἐλύθησαν, ἐπειτα κεκαρμένα ἐν χρῷ, ὅτε ὅντα πολλὰ μὲν ψωραλέα, δλα δὲ πλήρη φθειρῶν, ἐνεδύθησαν ὄμοιομόρφως.¹ Εκαστον ἐλαβε μανδύαν, ὅσας κατ' ἀρχὰς ἐχρησίμευε καὶ τὴν γύντα ως σκέπασμα τῆς κλίνης. Πρὸς ὅπνον διέταξα νὰ τεθῶσι δύο μακραὶ σειραὶ ξυλίνων κραββάτων, ὃς συνειθίζονται ἐν τοῖς δωματίοις τῶν φρουρῶν τῆς πατρίδος μου, ἐν δι- τῷ ἐστιατορίῳ ἐγκαρσίως τράπεζαι καὶ στενά θρανία ἐκκτέρωθεν. Τὸ ἐστιατόριον τοῦτο ἐχρησίμευσεν, ως προειρηται, συγγρόνως καὶ ως αἴθουσα διδασκαλίας. Τὰ ὄρφανὰ ἐλάμβανον πρόγευμα, γεῦμα καὶ δειπνον. Νεαρὸς "Ελληνος ιερωμένος, Νικητόπουλος, ἐπιστάμενος τὴν μέθοδον τοῦ Bell-Lancaster, διηγήσει τὴν διδασκαλίαν των ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς, τῇ ἀναγνώσει, γραφῇ καὶ ἀριθμητικῇ. Χρηστὸς γηραιός "Ελληνος, δστις μοὶ συνεστήθη, διεγειρίζετο τὰ τῆς οἰκονομίας, γυναῖκες δέ τινες τὸ μαχειρεῖον καὶ τὴν πλύσιν, πρὸς ὃν σκοπὸν διέταξα νὰ κτίσωσιν οἰκίσκον παραπλεύρως. 'Ἐπι τὸν φύλλον χάρτου ἵτο ἀναγεγραμμένος ὁ κανονισμὸς τοῦ καταστήματος καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν ὡρῶν τῶν μαθημάτων. 'Ολα ἔθαινον καλῶς, αὐξανομένων καθ' ἐκάστην τῶν τροφίμων μου, οἵτινες ὑστερον κατετάχθησαν εἰς Λιγυναν ἐν τῷ μεγάλῳ ἔκει νεοδμήτῳ 'Ορφανοτροφείῳ. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου κατέπεσε καὶ τὸ ἴδρυμα τοῦτο!'

[*"Ἐπεται συνέχεια"*]

¹ "Οτε ὑστερον ὁ ἀντιστράτηγος Durieu, ἀργηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπεσκέψατο τὸ Ιτσ-Καλέ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, δπου ἄλλως πρὸ πολλοῦ εἶγεν ἀποκαταστῇ ἡ τάξις (εἴγον τότε ἀκριβῶς τοὺς ταχτικοὺς ως φρουράν), μοὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰπὼν γαλλιστὶ. «'Ίδού, κύριε, πῶς ὑπῆρετε τις τὸν τόπον. Δὲν ἀποκρύπτω ἀφ' ὑμῶν ὅτι ἡμην μεγάλως προκατείλημμένος καθ' ὑμῶν, διότι ἐσυκοσκυνθήτης παρὰ τῷ ἀρχιστρατήγῳ, ἀλλὰ τὰ ἔργα ὑμῶν ἀποκρίνονται ἐνδόξως κατὰ τῶν κατηγόρων ὑμῶν. Εἰπράξατε τὸ ὑπέρ δύναμιν. Γινώσκω τὸν τόπον τοῦτον καὶ τὰ παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια κατὰ τῆς προσόδου». Ο κάμης Καποδίστριας, δστις μεγροὶ τοῦδε δὲν εἶδε τὸ 'Ορφανοτροφείον μου, μοὶ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα καὶ εἶπε μεθ' ὑγρῶν ὄφθαλμῶν: «Τοῦτο ὑπερβαίνει τὴν προσδοκίαν μου. Σᾶς εὐγαριστῶ ἐν ὀνόματι τῆς πτωγῆς 'Ελλάδος. Είτα δὲ προσέθηκε: Ποθεν ἐπορίσθητε τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα; Τοῦτο πρέπει νὰ ἐστοίχισεν ὑμῖν πολλά». "Οτε δὲ ἀπήντησα πρὸς πρὸς αὐτὸν «'Η πρώτη δικόσμησις προέρχεται ἐκ τῆς προμηθείας μου τῶν λινῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, αἱ δὲ σανίδες καὶ αἱ δοκοὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν καταπεσουσῶν οἰκιῶν. Η διατροφὴ στοιχίζει τόσας μερίδας δσαι ψυχαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ίδρυματι, καὶ διὰ τὸν μισθὸν τοῦ ιερωμένου καὶ τοῦ ἐπιστάτου ἐπαρκοῦσιν ἐκτὸς τοῦ σιτηρεσίου τῶν καὶ μικρὸν φιλοδώρημα εἰς γρήματα. Πλείσιον δὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἐπαίται διὰ τέκνα ἐπαιτῶν», — τότε ὁ θαυμασμός του καὶ αἱ εὐγαριστίαι του δὲν εἴγον τέλος.